

بسم الله الرحمن الرحيم

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد شاهرود

دانشکده علوم انسانی ، گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: جزا و جرم شناسی

عنوان:

مبانی جرم اخذ پورسانت و مجازات کیفری و حقوقی آن

استاد راهنما:

دکتر غلامرضا عبدلی

استاد مشاور:

دکتر عسل عظیمیان

نگارش:

حمزه افراسیابی

بهار ۱۳۹۶

ب

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بیادری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و به واسطه نامر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشتن مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه اجماع جایگاه دانشگاه و امتحان فرمگ و تمدن بشری، ما دانشمندان و اصنام هیات علمی

و اصدای دانشگاه آزاد اسلامی مشهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تعقیب می کنیم:

۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهان سازی حقیقت.

۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.

۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تمهید به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه به کاران پژوهش.

۴- اصل منافع ملی: تمهید به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تمهید به اجتناب از حرکت جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.

۶- اصل رازداری: تمهید به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد سازمان و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.

۷- اصل احترام: تمهید به رعایت حریم و حرمت و انجام تحقیقات و رعایت جانب تعد و خودداری از حرکت حرمت شکنی.

۸- اصل ترویج: تمهید به رواج دانش و ابداع نتایج تحقیقات و انتقال آن به به کاران علمی و دانشمندان به غیر از مولودی که منع قانونی دارد.

۹- اصل برکت: التزام به برکت جویی از حرکت رفاخ غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه ای غیر علمی آلاینده.

فرم تعهد نامه اصالت رساله یا پایان نامه

اینجانب حمزه افراسیابی .دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته حقوق گرایش جزا و جرم شناسی که در تاریخ.....از پایان نامه خود تحت عنوان: **مبانی جرم اخذ پورسانت و مجازات کیفری و حقوقی آن** با کسب نمرهو درجهدفاع نموده ام ،بدین وسیله متعهد می شوم:

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ،کتاب ،مقاله) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.
۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات عالی ارائه نشده است.
۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده یا هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت و اختراع و... از این پایان نامه را داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود ، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق با ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی

تاریخ و امضاء:

سپاسگزاری

«من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق»

نمی توانم معنایی بالاتر از تقدیر و تشکر بر زبانم جاری سازم و سپاس خود را در وصف استادان خویش آشکار نمایم. که هر چه گویم و سرایم ، کم گفته ام. جناب آقای دکتر عبدلی و سرکار خانم دکتر عظیمیان اساتید محترم راهنما و مشاورم
لطف بی کرائتان را سپاس

شکر خدا که هر چه طلب کردم از خدا بر منتهای همت خود کامران شدم.

حمزه افراسیابی

تقدیم به

پدر، مادرم

همسر و فرزندانم

عنوان	فهرست مطالب	صفحه
مقدمه	۱	۱
الف- تعریف مساله و بیان سوالات تحقیق	۱	۱
ب- سوالات تحقیق	۲	۲
ج- اهداف تحقیق	۳	۳
د- فرضیات تحقیق	۳	۳
ر- اهمیت و ضرورت تحقیق	۳	۳
ز- پیشینه تحقیق	۴	۴
ه- روش تحقیق	۴	۴

فصل اول : مفاهیم و تعاریف

مبحث اول- تعاریف	۵	۵
گفتار اول- تعریف پورسانت	۵	۵
بند اول- مفهوم لغوی پورسانت	۵	۵
بند دوم - مفهوم فقهی و حقوقی پورسانت	۶	۶
گفتار دوم-تعریف رشوه	۷	۷
بند اول - مفهوم لغوی رشوه	۷	۷
بند دوم - مفهوم فقهی و حقوقی رشوه	۹	۹
گفتار سوم تعریف دلالی	۲۲	۲۲
بند اول- مفهوم لغوی دلالی	۲۲	۲۲
بند دوم - مفهوم فقهی و قانونی دلالی	۲۳	۲۳
بند سوم - شرایط شغل دلالی	۲۴	۲۴
مبحث دوم - وجوه اشتراک و افتراق	۲۷	۲۷
گفتار اول- وجوه اشتراک	۲۷	۲۷
بند اول - از نظر نحوه ارتکاب جرم	۲۷	۲۷
بند دوم- از نظر موقعیت پرداخت پورسانت و طرف ارتشاء	۲۸	۲۸
بند سوم- از نظر عنصر قانونی و میزان مجازات و معافیت قانونی	۲۹	۲۹
گفتا دوم - وجوه افتراق	۳۰	۳۰
بند اول - از نظر نحوه ارتکاب جرم	۳۰	۳۰
بند دوم - از نظر موقعیت پرداخت پورسانت و طرف ارتشاء	۳۰	۳۰

بند سوم - از نظر عنصر قانونی و میزان مجازات و معافیت قانونی ۳۱

فصل دوم: مبانی جرم انگاری و عناصر تشکیل دهنده جرم اخذ پورسانت

مبحث اول - مبانی جرم انگاری اخذ پورسانت ۳۴

گفتار اول - مبانی فقهی ۳۴

بند اول - کتاب ۳۴

بند دوم - سنت ۳۵

بند سوم - اجماع ۳۶

بند چهارم - عقل ۳۹

گفتار دوم - مبانی حقوقی ۴۰

بند اول - پیامدهای اقتصادی ۴۰

بند دوم - اثرات سیاسی ۴۶

مبحث دوم - عناصر جرم اخذ پورسانت ۴۹

گفتار اول - عنصر قانونی ۴۹

بند اول - قوانین قبل از انقلاب ۴۹

بند دوم - قوانین بعد از انقلاب اسلامی ۴۹

بند سوم - عنصر مادی ۵۱

الف - عملیات فیزیکی ۵۱

ب - شروع به ارتکاب جرم ۵۹

ج - نتیجه مجرمانه و احراز رابطه سببیت ۶۲

بند چهارم - عنصر معنوی ۶۴

الف - سوء نیت عام ۶۴

ب - سوء نیت خاص ۶۴

گفتار دوم :شروع به بزه اخذ پورسانت ۶۵

گفتار سوم : شرکت و معاونت در جرم پورسانت: ۶۹

بند اول: شرکت در جرم اخذ پورسانت ۶۹

بند دوم:معاونت در جرم اخذ پورسانت ۷۰

مبحث سوم - مرتکبین جرم اخذ پورسانت در معاملات خارجی ۷۱

گفتار اول: ویژگی های قانون ۷۱

گفتار دوم : وسیله در جرم اخذ پورسانت ۷۲

گفتار سوم: ضرورت ارتکاب فعل مثبت:	۷۳
گفتار چهارم: اخذپورسانت به صورت مستقیم و غیر مستقیم:	۷۳
گفتار پنجم: اوضاع و احوال:	۷۷
گفتار ششم: عنصر روانی	۷۹

فصل سوم: پاسخهای کیفری و حقوقی جرم پورسانت

مبحث اول- پاسخهای اصلی	۸۱
گفتار اول- حبس و جریمه نقدی	۸۱
گفتار دوم- مجازات های تکمیلی و تبعی	۸۳
مبحث دوم- پاسخهای غیر کیفری	۸۴
گفتار اول - اداری	۸۴
گفتار دوم - انتظامی	۸۷
نتیجه گیری	۹۳
پیشنهادهات	۹۶
فهرست منابع و مآخذ	۹۹

چکیده:

با توجه به گسترش مبادلات اقتصادی و نیاز دستگاه‌های دولتی به خرید کالاها و اقلام داخلی و خارجی مورد نیاز خود بدین ترتیب مأمورانی برای خرید وارد عرصه بازار تجاری می شوند و بالتبع فروشندگان در بازار رقابت برای فروش بیش تر ناگزیر برای تطمیع کارپردازان و پرداخت درصدی از مبلغ معامله قصد دارند اقدام به فروش بیش تر کالای خود کنند. چنانچه کارگزار دولتی با دریافت این مبلغ که اغلب باعث خریدهای نامرغوب و یا اجناس با قیمت بیش تری گردد اغوا شوند، زمینه ارتکاب جرمی به نام پورسانت را فراهم خواهد آورد. اخذ پورسانت اگرچه در ایران جرم انگاری شده است اما این جرم در کشورهای جهان سوم و کشورهای صنعتی و پیشرفته تحت عنوان یکی از فسادهای اداری آورده شده است. البته فراوانی فساد در کشورهای جهان سوم که ساختار اداری و اجتماعی چندان مطلوبی ندارد را نمی توان انکار کرد و اکثر این کشورها از لحاظ میزان فساد در موقعیت نامطلوب قرار دارند از جمله ایران اخذ پورسانت به عنوان یکی از مصادیق فساد اداری ، قانون گذار جمهوری اسلامی ایران را به علت در معرض فراگیر قرار گرفتن این عمل به این نتیجه رسانده است که مبارزه با آن هم‌تی فراوان می طلبد و در قوانین داخلی آن را جرم انگاری نموده اند البته با جرم انگاری اخذ پورسانت راه تمام و کمال طی نمیشود. در این راستا توافقات چندی نیز به صورت کنواسیون جهانی صورت گرفته از جمله کنوانسیون پالرمو و مریدا که به طور غیر مستقیم پورسانت توسط ماموران دولتی را تحت عنوان فساد مالی تبیین نموده اند و آن را عملی مجرمانه تلقی نموده اند.

کلید واژگان :

پورسانت - رشوه - دلالی - مجازات

فساد مالی در سازمانها قدمت طولانی در جوامع مختلف دارد. اما در دو دهه اخیر در سطح ملی و بین المللی توجه بیشتری به آن معطوف شده است. مفاسد مالی مصادیق متعددی را در بر می گیرد از جمله آنها اخذ مزایای مالی توسط کارکنان خرید سازمانها از فروشنده کالا و خدمات می باشد که در ادبیات علم اقتصاد و حقوق پورسانت نام دارد. این عمل در برخی از کشورها یک عمل قانونی است. در قانون مصوب ۱۳۷۲/۴/۲۷ مجلس شورای اسلامی، قانون گذار بخشی از مزایای مالی که توسط کارکنان قوای سه گانه، سازمانها، شرکتها و موسسات دولتی، نیروهای مسلح، نهادهای انقلابی، شهرداریها و کلیه تشکیلات وابسته از قبل خرید از موسسات خارجی اخذ می کنند را پورسانت نامیده و مجازاتی را نیز برای آن در نظر گرفته است. البته از نظر مفهوم اصطلاحی قانون گذار در هیچ یک از قوانین مربوط، این بزه را تعریف نکرده است. در رویه قضایی و احکام دادگاهها نیز تعریفی از این جرم ارائه نشده است.

الف- تعریف مساله و بیان سوالات تحقیق

با بررسی وضعیت گذشته و در پاره ای از موارد حال، مساله فساد مالی کارکنان که خود به شقوق گوناگونی از جمله اختلاس، ارتشا و پورسانت تقسیم می گردند؛ می توان دریافت که اینگونه شیوه ها از جمله اهرمهایی هستند که قریب به اتفاق مراجعان به سازمانهای اداری اعم از مراجعین کارهای ساده و پیش پا افتاده تا مراجعینی که به نحوی از انحاء مترصد فرصتهایی هستند تا از خلاها و نقاط ضعف بوجود آمده جهت جلب و جذب کارکنان ادارات و به تعبیر صحیح تر آلوده تر کردن آنها بمنظور دستیابی به اهداف و خواسته های نامشروع خود بهره برداری کنند. بنابراین یکی از عمده ترین و اصلی ترین شیوه ای را که فروشندگان خارجی و

داخلی کالاها یا خدمات از آن جهت جلب هر چه بیشتر مشتری بهره برداری می کنند مساله پرداخت پورسانت است که در نگارش این رساله اهتمام بر آن است تا روی این شیوه از فساد مالی کارکنان بیشتر صحبت شود .

پورسانت از جمله مصادیقی است که در اصطلاح عوام و حتی بسیاری از صاحب نظران تحت عنوان رشوه از آن نام برده می شود . چه بسا اینکه تعیین حد و مرزی برای مساله پورسانت و رشوه کار دشوار و حتی در بعضی مواقع ناممکن باشد ؛ زیرا در بسیاری از موارد این دو مصداق جای خود را با یکدیگر عوض می کنند و یا به تعبیری دیگر پوشش یک مصداق را به تن می کنند ؛ به هر حال سعی بر آن خواهد بود تا در حد امکان نقاط افتراق و اشتراک این دو مساله روشن گردد .

ب- سوالات تحقیق

در زمینه تحقیق ؛ سوالاتی نیز به نظر می رسد که عبارتند از :

۱ - آیا بر اساس فقه اسلامی پورسانت فقط شامل مواردی می شود که در سازمان های مذکور در این قانون به آن اشاره شده است ؟

۲ - ریشه عدم مشروعیت فقهی پورسانت چیست ؟

۳ - آیا انجام این بزه در سازمان های خصوصی هم مصداق دارد ؟

۴ - آیا همه اقسام پورسانت در معاملات افراد حقیقی و حقوقی کشورمان با طرفهای خارجی جرم است ؟

ج- اهداف تحقيق

اهداف اين تحقيق عبارتند از :

الف - بيان احكام شرعى جرم پورسانت در موارد سكوت قوانين موضوعه ايران

ب - تعيين همگنى يا نا همگنى قوانين موضوعه ايران نسبت به مسئوليت پورسانت دهنده و

پورسانت گيرنده

ج - پيشنهاد اصلاح و تكميل قوانين موضوعه ايران نسبت به قوانين راجع به جرم پورسانت

د- فرضيات تحقيق

۱ - بر اساس فقه اسلامى ، قانون مجازات اسلامى فعلى کشورمان در خصوص بزه پورسانت از جامعيت لازم برخوردار نيست .

۲ - ريشه فقهى عدم مشروعيت پورسانت « اكل مال به باطل » است .

۳ - انجام اين بزه در بعضى از سازمان هاى خصوصى هم مصداق دارد .

۴ - بنظر مى رسد كه گرفتن پورسانت در شرکتهایی كه مالکیت آنها با مدیریتشان یکی است جرم محسوب می شود .

ر- اهميت و ضرورت تحقيق

تحقيق در زمينه جرم پورسانت بيش از هر چيز راه را براى بيان احكام شرعى موضوعات مربوط

به آن ، در جهت شناخت و رفع نواقص قانون هموار مى كند . بنا بر اين آشنائى دقيق با تمام

زوایای موضوع پایان نامه علاوه بر اینکه امکان این را می دهد که در دستگاه قضایی بخصوص در موارد سکوت قانون ، مورد استفاده قضات محترم قرار گیرد ، در مباحث آموزشی نیز مورد استفاده دانش پژوهان قرار خواهد گرفت .

ز- پیشینه تحقیق

جرم پورسانت و مسئولیت مرتکب آن یکی از مباحث مهم حقوق جزا است که به رغم اهمیت فراوان آن ، متأسفانه ابعاد و زوایای آن در کشور ما کمتر مورد تحقیق قرار گرفته است . حقوقدانان کشور ما مسئولیت اشخاص مذکور را با اندک بحثی در مبحث ارتشا مورد بحث قرار داده و از بررسی کامل آن به عنوان یک جرم سازمان یافته خودداری نموده اند .

ه- روش تحقیق

در این پایان نامه ، شیوه تحقیق و جمع آوری اطلاعات مبتنی بر روش کتابخانه ای در می باشد که پس از جمع آوری معلومات و اطلاعات لازم به تحلیل و بررسی داده ها و اطلاعات پرداخته ایم در جمع آوری اطلاعات حقوقی در وهله اول به منابع موجود فارسی مراجعه شد و با ملاحظه کمبود اطلاعات لازم از منابع عربی و انگلیسی به نحوی گسترده جهت غنی شدن مباحث بعمل آمد .

فصل اول : مفاهیم و تعاریف

مبحث اول- تعاریف

در این مبحث ابتدا و برای ورود به بحث ، تعاریف و مفاهیم لغوی و اصطلاحی مهمترین واژگانی که در پایان نامه با آنها سروکار داریم را بیان می کنیم .

گفتار اول- تعریف پورسانت

بند اول- مفهوم لغوی پورسانت

واژه پورسانت از لغت فرانسوی « pourcentage » اخذ شده است . در زبان فرانسه این واژه به معنای درصد ، میزان سود ، حق دلال است که در هر صد فرانک فرانسه محاسبه و ارزیابی می شود .^۱ پورسانت در زبان انگلیسی معادل واژه « percent » می باشد که خود از واژه لاتین « per centum » به معنی درصد ، پرداخت درصد معینی از منفعت و تضمین برداشت میزان خاصی از منفعت است .^۲

در زبان فارسی عبارت فرانسوی این واژه یعنی پورسانت یا پورسانتاژ استعمال می شود ، البته چندی است که در فرهنگستان زبان و ادب فارسی واژه « درصدانه » را به عنوان معادل فارسی آن برگزیده اند در هر حال در زبان فارسی از لفظ پورسانت یا درصدانه همان معنای درصد یا

^۱. نفیسی ، سعید ، فرهنگ فرانسه به فارسی ، ج ۲ ، تهران ، انتشارات صیف علی ، چاپ هشتم ، ۱۳۷۸ ، ص ۴۸۹

^۲. Campbell , Henry , blacks law dictionary , 1995 , p.1293

پرداخت درصدی از منفعت استنباط می شود. همچنین این واژه به معنای برقراری صدی چند و دریافت صدی چند نیز آمده است.^۱

بند دوم - مفهوم فقهی و حقوقی پورسانت

با توجه به معنی لغوی آن در زبان انگلیسی به معنی، پرداخت کردن درصدی از مبلغ قیمت خرید کالا توسط فروشنده به خریدار، از لحاظ حقوقی نیز تعاریفی از پورسانت به عمل آمده است. برخی از نویسندگان؛ پورسانت را درصدی از قیمت کالا می دانند که در جریان انجام معامله با شرکت خارجی به مامورین دولتی پرداخت می شود. یکی از حقوقدانان می نویسد: «جرم پورسانت عبارتست از درصدی از مبلغ کل قیمت کالا در جریان انجام معامله با فروشندهگان خارجی که توسط او به مامورین دولتی طرف معامله که بر اساس موافقت قبلی مامور بصورت وجه نقد یا مال، یا سند پرداخت وجه بطور مستقیم یا غیر مستقیم پرداخت می گردد و مامور دولتی این جریان را از سازمان متبوع خود مکتوم و مخفی نگاه می دارد.»^۲

یکی دیگر از نویسندگان می گوید: «پورسانت درصدی از معاملات خارجی قوای سه گانه است که توسط کارمندان از طرف خارجی اخذ می شود.»^۳

و نویسنده دیگری می گوید: «در پورسانت یا درصدانه عبارتست از مال یا چیز با ارزشی که مامورین و کارمندان خرید دولت در اجرای معاملات دولتی، از فروشندهگان کالا در داخل یا خارج از کشور و معمولاً بصورت درصد معینی از مبلغ کالا می باشد به نفع خود یا شخص

۱. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران، انتشارات امیرکبیر، چاپ دهم، ۱۳۷۷، ص ۳۸۲

۲. ولیدی، محمد صالح، حقوق کیفری اقتصادی، تهران، بنیاد حقوقی میزان، چاپ اول، ۱۳۸۶، ص ۳۰۲

۳. مهاجری، علی، جرایم خاص کارکنان دولت، تهران، انتشارات کیهان، چاپ اول، ۱۳۷۹، ص ۲۰۸

مورد نظر خود دریافت می کنند .^۱

اینک با توجه به این تعریف و در نظر گرفتن شرایط مورد نظر قانونگذار ، در اصطلاح حقوقی

جرم اخذ پورسانت را بدین نحو می توان تعریف می نمود :

جرم پورسانت عبارت است از پرداخت کردن درصدی از مبلغ قیمت کالا یا وسائل ، در جریان

انجام معامله با شرکت خارجی ، توسط فروشنده به صورت وجه نقد یا مال یا سند پرداخت

وجه به یکی از مامورین دولتی به طور مستقیم یا غیرمستقیم .

گفتار دوم- مفهوم رشوه

بند اول - مفهوم لغوی رشوه

واژه رشوه از ریشه "رشو" و به معنی چیزی است که برای ضایع نمودن حقی یا انجام کاری

برخلاف وظیفه و یا صادر کردن حکمی برخلاف حق و عدالت به کسی داده می شود. گاهی واژه

رشوه به معنی کود و خاشاک نیز به کار رفته است .^۲ رشوه چیزی است که برای باطل ساختن

حق یا ثابت کردن باطل داده می شود .

استعمال رشوه بیشتر در مواردی بکار می رود که موجب ابطال حق یا گذراندن و رسیدن به باطل

است . رشوه رسیدن به حاجت از راه زد و بند و مصلحت است . همچنین رشوه به معنای چیزی

است که برای کارسازی نا حق به کسی داده شود .^۳ یا چیزی که به کسی داده می شود تا کاری

^۱ . مزروعی ، جواد ، جرم شناسی اخذ پورسانت در معاملات دولتی ، درج شده در سایت : hooghoghi.mihanblog.com

^۲ . دهخدا، علی اکبر ، لغت نامه ، صفحه ۴۶۳ و حسن عمید ، فرهنگ عمید ، جلد اول ، صفحه ۵۲۹

^۳ . همان ، لغت نامه دهخدا ، انتشارات امیرکبیر ، چاپ بیست و یکم ، ۱۳۷۵ ، ص ۴۶۳

بر خلاف وظیفه خود انجام دهد یا حق کسی را ضایع کند و یا حکمی بر خلاف عدالت صادر نماید^۱

در لغت نامه دهخدا ذیل کلمه « رشوه » مطالبی ذکر شده که به بعضی از آن اشاره می شود :

« رشوت { مآخوذ از تازی } . رشوه و پاره و مزد - اتاوه ، پاره ، رشوه ، رشوه بر طیل، برطله ، پاره که برای برآمدن کاری دهند . آنچه بر کسی دهند تا کارسازی به ناحق کند و در فارسی قدیم آن را پاره گویند . پاره ، یعنی چیزی که برای کارسازی ناحق به کسی دهند و با لفظ دادن و گرفتن و ستاندن و خوردن مستعمل . »^۲

در فرهنگ معین برای کلمه « پاره » حدود هفده معنا ذکر شده است که از جمله آنها رشوه ، مزد و هدیه است .

با توجه به توضیحات فرهنگ دهخدا ، قبل از ورود زبان عربی به ایران ، کلمه « پاره » استعمال می شده است ، ولی پس از ورود زبان عربی به تدریج کلمه « رشوه » جایگزین لفظ « پاره » شد و اکنون تقریباً کاربرد خود را از دست داده است .

در غیاب اللغات آمده: آن چه به کسی دهند تا کارسازی به ناحق کند و در فارسی قدیم آن را پاره گویند. رشاء طنابی است که به وسیله آن به آب می‌رسند.^۳ ابن منظور در تحلیل معانی و کاربردهای رشوه و مشتقات آن چه به معنای طناب، یا ریسمان دلو، یا دراز شدن گردن جوجه جهت گرفتن غذا از مادرش، یا اتصالات سیارات، یا رشد شاخه حنظل، یا طلب شیر توسط کودک شیرخواره، می‌نویسد یک وجه مشترکی وجود دارد و آن امتداد داشتن و متوسل شدن

۱ . عمید ، حسن ، فرهنگ عمید ، جلد اول ، ص ۵۲۹

۲ . دهخدا ، علی اکبر ، پیشین ، ص ۴۶۳

۳ . طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، تهران، المکتبه المرتضویه، ۱۳۶۲ش.

است و این با معنای اصطلاحی رشوه که نوعی توسل برای رسیدن به مقصود است، بی‌ارتباط نیست.^۱

ابوالعباس معتقد است این کلمه مأخوذ از رشا الفرخ است؛ یعنی جوجه برای دانه گرفتن از مادرش گردنش را به سویش دراز می‌کند.

ابوعبید می‌گوید: این کلمه مأخوذ از بچه‌آهوانی است که در تحرک و جنب و جوشند و همچنین به معنای رسن دلو است.

جوهری می‌گوید: رشا به معنای سیارات بسیاری که کوچک هستند و مجموعاً به صورت ماهی درآمده‌اند که به آن شکم ماهی نیز گویند.

و اصمعی معتقد است هرگاه شاخه‌های درخت حنظل رشد کند گفته می‌شود: «قد ارشت» یعنی مثل ارشیه «کوهها» شده است.

به نظر می‌رسد در تمام اقوال، وجه مشترکی وجود دارد و آن امتداد داشتن و متوسل شدن است؛ یعنی چه به معنای طناب و چه به معنای دراز کردن گردن جوجه و یا اتصال سیارات و رشد شاخه حنظل باشد؛ این معنا وجود دارد که بی‌مناسبت با معنای رشوه نیست؛ زیرا رشوه نیز نوعی توسل و دست‌درازی برای رسیدن به مقصود است که تقریباً با همه این اقوال ارتباط دارد.

بند دوم - مفهوم فقهی و حقوقی رشوه

رشوه در اصطلاح عبارت است از دادن مالی به مأمور رسمی یا بلدی برای صورت دادن فعل یا ترک فعل معین. به رشوه‌دهنده راشی و به رشوه‌گیرنده مرتشی گفته می‌شود. مرتشی، تعهد فعل

۱. ابن‌منظور، محمد، لسان العرب، بیروت، دارالحیاء التراث العربی، ۱۴۱۷ق، ذیل واژه رشوه